

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАННЯ МОВНИХ ДИСЦИПЛІН КУРСАНТІВ ВИЩИХ ЮРИДИЧНИХ ЗАКЛАДІВ

Анотація. Стаття присвячена дослідженню різних підходів до організації навчання мови у вищому юридичному навчальному закладі, виявленні їх ефективності для підвищення якості мовленнєвої підготовки майбутніх правників.

Ключові слова: компетентнісний підхід, особистісно орієнтований підхід, комунікативний підхід, інноваційні технології навчання.

Аннотация. Статья посвящена исследованию различных подходов к организации обучения языку в высшем юридическом учебном заведении, определению их эффективности для повышения качества языковой подготовки будущих юристов.

Ключевые слова: компетентностный подход, личностно-ориентированный подход, коммуникативный подход, инновационные технологии обучения.

Annotation. The article is devoted to the research of various approaches to the organization of language teaching in law establishment of higher learning, their efficiency for increasing the quality of language level of future lawyers is defined.

Key-words: competency approach, personally oriented approach, communicative approach, innovative technologies of teaching.

Постановка проблеми. Система національної освіти віддзеркалює соціально-економічний і культурно-історичний стан держави. Зміна суспільно-економічних відносин супроводжується інтеграцією у процес освіти нових напрямів підготовки майбутніх фахівців.

Реформування вітчизняної освіти потребує перегляду й оновлення підходів до організації навчально-виховного процесу, пошуку ефективних принципів, методів, технологій навчання. Як зазначає академік В.Г.Кремень, «динамізм процесів у світі, а також у нашій країні, формування демократичного суспільства, - все це вимагає від навчальних закладів переорієнтації навчального процесу з умінь запам'ятовувати, у кращому разі, повторювати суму знань, на вироблення - на основі здобутих знань - умінь і навичок самостійно аналізувати ті процеси і явища, які відбуваються навколо людини. Отже, треба перетворити знання на активний важіль діяльності кожної людини» [4, с.42].

Особливої уваги потребує мовленнєва підготовка фахівців, зокрема правників, що є невід'ємною складовою професійної підготовки.

Аналіз останніх досліджень. Питанням якості мовленнєвої підготовки фахівців-юристів присвячено роботи Н.Артикуци, З.Каспришин, І.Кочан, Л.Корж, М.Криськів, Г.Онуфрієнко, Ю.Прадїда, Л.Романової, О.Сербенської, А.Токарської, О.Тоцької, О.Юрчук та ін. Утім проблеми пошуку дієвих технологій навчання мови правознавців, шляхів підвищення якості мовної освіти є цілком актуальними й потребують детальнішого вивчення.

Останніми роками в освітньому процесі особливого значення набувають різні підходи до організації навчання фахівців у вищій школі: компетентнісний, особистісно орієнтований, контекстний, технологічний тощо.

Мета статті - проаналізувати сучасні підходи до організації навчання мовних дисциплін у вищому юридичному закладі й виявити їх ефективність для підвищення якості мовленнєвої підготовки майбутніх правників.

Виклад основного матеріалу. У вітчизняній педагогіці підхід - визначена позиція, що обумовлює дослідження, проектування, організацію будь-якого яви-

ща, процесу [6, с.450]. Як зазначає І.О.Зимняя, термін «підхід до навчання» за своїм визначенням є багатозначним. Це світоглядна категорія, у якій відображуються соціальні установки суб'єктів навчання як носіїв суспільної свідомості; глобальна й системна організація та самоорганізація освітнього процесу, що включає всі його компоненти й перш за все самих суб'єктів педагогічного впливу: викладача і студента» [3, с.97].

Проаналізуємо основні підходи до організації процесу навчання мовних дисциплін у вищому юридичному закладі.

Останнім часом у психолого-педагогічній літературі значна увага приділяється компетентнісному підходу. Теоретичні і прикладні питання запровадження компетентнісного підходу в освіту України розробляли Н.Бібік, Л.Вашенко, І.Зязюн, □ .Локшина, О.Овчарук, Л.Ларашенко, О.Пометун, О.Савченко, С.Трубачова та ін.

На відміну від традиційної освіти, компетентнісний підхід спрямований на набуття, крім знань, умінь і навиків, досвіду практичної діяльності, на досягнення певних результатів, формування професійно і соціально значущих компетенцій.

У багатьох публікаціях вітчизняних та зарубіжних авторів роль компетентнісного підходу в системі вищої освіти вбачається в підсиленні практичної орієнтації освіти, здатності застосовувати нові знання, набуті впродовж життя, у практичній діяльності, будь-яких професійних і життєвих ситуаціях. Студент, який набуде важливих компетенцій через застосування знань, оволодівши технологією прийняття рішень, зможе легко адаптуватися в різних умовах.

Загальний рівень культури спеціаліста будь-якого фаху віддзеркалює мова, і саме ступінь опанування нею стає дуже важливим показником інтелектуального розвитку фахівця, зокрема юриста.

Ми поділяємо думку О.В.Любашенко, яка зазначає, що навчальні плани і програми орієнтують викладача та студентів на навчання мови спеціальності, де вони змушені долати труднощі не лише лінгвістичні, а й смислові, оскільки спеціальні поняття в студентів молодших курсів, на яких вивчається фахова мова, ще не введені до загальної особистісної системи знань [5, с.191].

Програма навчання мов у вищій школі має бути узгоджена з програмами фахових дисциплін. Професійна спрямованість навчання мов передбачає, що навчальний процес буде орієнтований на таке розв'язання завдань спілкування, яке виповідало б фаху. Це зумовлює змістовий компонент навчання усної та письмової професійної комунікації: підбір текстового матеріалу, укладання відповідних груп документів, створення типових ситуацій професійного спілкування тощо.

Концепція навчання мовних дисциплін у вищому юридичному закладі МВС України зорієнтована на вільне володіння державною мовою, на формування, активний розвиток й удосконалення навичок і вмінь курсантів у всіх видах мовленнєвої діяльності та являє собою систему поетапного формування мовнокомунікативної компетенції майбутніх правників.

Так, на І курсі як нормативна дисципліна викладається «Українська мова за професійним спрямуванням», метою якої є ознайомлення курсантів та студентів з нормами сучасної української мови в професійному спілкуванні, з основними вимогами до складання та оформлення найпоширеніших документів, розкриття принципів організації україномовного тексту щодо його комунікативних властивостей у конкретних сферах функціонування (офіційно-діловому та науковому стилях мовлення).

На розвиток мовлення, підвищення комунікативної культури, формування вмінь та навичок раціональної мовленнєвої поведінки в різних ситуаціях професійної комунікації спрямована навчальна дисципліна «Риторика», що викла-

дається курсантам на II курсі й покликана вдосконалити й оптимізувати нормативне мовлення та спілкування.

Метою навчальної дисципліни «Мова юридичного фаху», що вивчається на III курсі, є комплексний аналіз юридичної субмови, опис стилістичних засобів мови юридичної науки, принципів побудови науково-навчального тексту.

Завершується система навчання мови на IV курсі вивченням дисципліни «Культура професійного мовлення», орієнтованої на аналіз культури й стилістики сучасної української літературної мови в контексті використання їх у професійній діяльності правників.

Таке поетапне вивчення філологічних дисциплін курсантами вищого юридичного закладу дозволяє поступово вводити їх до нових сфер професійного спілкування, напрацьовувати теорію й виконувати систему відповідних завдань.

Цього року Запорізьким юридичним інститутом проведено експеримент щодо проходження зимової навчальної практики курсантами та студентами різних курсів на базі практичних підрозділів МВС у Запорізькій області (у попередні роки подібну практику проходили влітку). Результати експерименту засвідчили її позитивний вплив на навчання й розвиток практичних умінь та навичок, підвищення мотивації щодо отримання майбутньої професії. Курсанти мали можливість безпосередньо взяти участь у роботі дільничних інспекторів, оперативних працівників та слідчих, набуті першого досвіду професійної діяльності, а головне, у реальному середовищі реалізувати свої здібності й набуті практичних навичок, у тому числі й мовленнєвих.

Так, наприклад, опановуючи тему «Правила оформлення найпоширеніших особистих та службових документів», курсанти I курсу вже мали уявлення про специфіку роботи працівників ОВС, зокрема працювали з відповідними групами документів. Завданням заняття було акцентувати увагу на мовних особливостях таких документів, як рапорт, пояснення, з'ясувати стандартні конструкції, використання яких допоможе укласти зазначені ділові папери.

Спілкуючись з громадянами, надаючи їм консультативну допомогу, курсанти вже під час практики набували важливих умінь спілкування у нестандартних ситуаціях професійного життя, що підвищувало мотивацію до вивчення тих навчальних дисциплін, які за планом викладатимуться курсантам на старших курсах («Риторика», «Кримінальне право», «Цивільне право» тощо).

Як показує практичний досвід, однією з дієвих форм організації навчального процесу є використання інтеграційної технології, що сприяє результативному процесу формування знань, умінь та навичок. Інтегратором виступає мова, оскільки її вивчення є основою для одержання інформації за майбутнім фахом. Так, наприклад, навчально-методичний комплекс дисципліни «Українська мова за професійним спрямуванням» побудовано на інтеграції таких дисциплін, як «Іноземна мова за професійним спрямуванням», «Історія України», «Теорія держави та права», «Конституційне право України». Така міжпредметна координація та інтеграція сприяють як підвищенню мотивації вивчення української фахової мови, так і спеціальних дисциплін, створює комплексне уявлення про ключові складові дисциплін, формує синтезовані поняття, вміння та навички.

Більшістю сучасних лінгводидактів (М.Вашуленко, Н.Голуб, О.Горошкіна, С.Караман, О.Любашенко, Л.Мацько, Л.Паламар, М.Пентиліук, Т.Симоненко) основним підходом, що характеризує сучасний етап розвитку методичної науки, визнано особистісно орієнтований.

Проблема реалізації особистісно орієнтованого та особистісно-діяльнісного підходу у практиці вищої школи стала предметом наукових досліджень багатьох

науковців: І.Беха, В.Бочелюк, О.Василенко, І.Зимньої, І.Зязюна, О.Любашенко, А.Хуторського, І.Якиманської та ін.

І.О.Зимняя зазначає, що «особистісно-діяльнісний підхід стосовно особистісного компонента передбачає, що у центрі навчання перебуває той, хто навчається, - його мотиви, цілі, неповторний психологічний склад, тобто студент як особистість. Виходячи з його інтересів, рівня його знань та вмінь, викладач визначає навчальну мету заняття й формує, скеровує й коригує увесь освітній процес з метою розвитку особистості студента» [3, с.98].

Як зауважує В.П.Андрущенко, філософське підґрунтя навчально-виховного процесу складають принципи пріоритету людини як особистості, свободи вибору цінностей, реалізації можливостей саморозвитку; єдності національних та загальнолюдських інтересів; системності; взаємозв'язку теорії та практики, гуманітарного і природничого знання [1, с.7].

Саме на ці засади особистісно орієнтованого підходу у навчанні спирається методика викладання філологічних дисциплін для майбутніх юристів. Методи та прийоми, що використовуються викладачами, відповідають вимогам діалогічності, діяльнісно-творчому характеру, спрямованості та підтримки індивідуального розвитку курсантів, стимулювання їх інтелектуальної активності, надання їм свободи при прийнятті рішень, вибору змісту та способів навчання. Так, наприклад, орієнтуючись на зазначені принципи, під час викладання навчальної дисципліни «Риторика» ми використовуємо дискусії, інтерактивні та рольові ігри, методи проектів, контекстне навчання, комплексні дидактичні завдання, проблемні ситуації тощо.

Відповідно до особистісного підходу змістовий компонент навчальних дисциплін структурується так, що надає курсанту право вибору предметного матеріалу, його форм. З цією метою розробляються індивідуальні програми, що моделюють навчальну й науково-дослідну діяльність курсанта для реалізації методу проектів, участі у дискусіях, діалогах, імітаційно-рольових іграх.

Навчання майбутнього юриста спрямоване на формування особистості творчої, інтелектуально активної, здатної самостійно, логічно і аргументовано мислити, будувати комунікативно досконалі, граматично нормативні й переконливі тексти не тільки рідною, а й близькоспорідненою мовою відповідно до інваріантних і варіантних моделей типових ситуацій спілкування, а тому спирається на особистісно орієнтований підхід до організації навчання мовних дисциплін є дуже ефективним.

Одним із провідних напрямів у сучасній лінгводидактиці є комунікативний підхід, основна мета якого - вирішення лінгвістичних ситуацій в актуальних для майбутнього фахівця сферах спілкування.

Значний внесок у розробку проблем формування комунікативної компетенції фахівця, дослідження комунікативного підходу при вивченні дисциплін зробили Н.Бориско, О.Бодальов, І.Зимняя, В.Кан-Калик, С.Караман, Г.Китайгородська, Л.Лисак, ©.Леонтьев, В.Михайлюк, С.Ніколаєва, О.Павленко, Л.Паламар, Т.Панько, Т.Симоненко, Н.Тоцька та ін.

Професія юриста передбачає не тільки ґрунтовні знання лексики та граматики свого фаху, а й уміння використовувати ці знання, висловлювати свої думки як у ситуаціях професійного, так і повсякденного спілкування. Кожне практичне заняття з мовних дисциплін спрямоване на формування й розвиток комунікативної компетенції майбутніх правників. Так, мовленнєві вправи та ситуації, що використовуються під час занять, максимально відповідають реаліям життя у відповідній професійній сфері.

Система високоефективних прийомів і методів навчання з розвитку комунікативних навичок курсантів передбачає такі, як постановка проблемних питань й

обговорення їх, творчі завдання, моделювання мовленнєвих ситуацій і коментування дій їх учасників, ролі в ігрі тощо.

Ефективними технологіями є робота у парі та групі, що спрямовані на винайдення спільного конструктивного рішення поставленого завдання, висловлення власних думок, критичне мислення, розвиток світогляду.

Активно використовуються на заняттях і комунікативні тренінги - ситуативні завдання, спрямовані на формування й розвиток комунікативних умінь та навичок. Досвід роботи з курсантами показує, що значну зацікавленість викликають завдання, у яких створюються ситуації, що повторюють реальні: «Допит підозрюваного», «Розмова з потерпілим», «Діалог зі свідками» тощо. Подібні завдання відповідають пізнавальним інтересам майбутніх правників, дозволяють їм уявити себе в ситуації реального часу, розвивають навички професійного мовлення.

Прагнення до досягнення високого рівня володіння мовою і мовнокомунікативної компетенції вимагає пошуків нових підходів до навчання юристів, заснованих на сучасній особистісно орієнтованій парадигмі розвитку особистості фахівця, компетентнісному підході, а отже, спонукає використовувати у навчально-виховному процесі інноваційні особистісно орієнтовані технології, що передбачають врахування індивідуальних особливостей розвитку кожного студента.

Проблемам упровадження інноваційних технологій у навчальний процес, застосуванню технологічного підходу в освіті останнім часом приділяється достатньо уваги багатьма науковцями (Н.Артикуца, Л.Даниленко, І.Дичківська, О.Дубасенюк, М.Кларін, В.Паламарчук, О.Пехота, Є.Полат, Л.Романова, О.Семенов, С.Сисоєва, В.Сластьонін, А.Соловов, Л.Струганець та ін.).

На заняттях з мовних дисциплін у Запорізькому юридичному інституті МВС України поряд з традиційними, активно застосовуються й інноваційні технології навчання: модульні, інтерактивні, діалогові, ігрові, технології проблемного навчання, створення комунікативних ситуацій тощо.

Так, навчально-виховний процес з усіх філологічних дисциплін відбувається за принципами модульного навчання. Вибір методів та прийомів навчання залежить від мети, організаційної форми заняття, його змісту: ділова гра, проблемна ситуація, колективне й індивідуальне навчання тощо.

Підвищенню мотивації спільної навчально-пізнавальної діяльності курсантів сприяють ігрові технології, що надають можливість сформувати у курсантів уміння й навички поводження в різних ситуаціях життя, в тому числі професійного, зрозуміти психологію людей, специфіку їх діяльності, виробити власну мовленнєву поведінку, виконати певну комунікативну роль.

Досвід викладання мови курсантам юридичного інституту підтверджує, що ефективними технологіями при навчанні фахової мови є інтерактивні технології, в основі яких лежать принципи безпосередньої участі кожного курсанта у навчальному процесі, активної взаємодії між собою та викладачем з метою спільного розв'язання поставленого завдання.

Для розв'язання суперечливих питань використовується проблемне навчання, дискусії, що являють собою процес діалогічного спілкування учасників, у ході якого відбувається формування практичного досвіду спільної участі в обговоренні й розв'язанні теоретичних і практичних проблем.

Застосування інноваційних технологій, заснованих на особистісно орієнтованому підході до навчання, дозволяє реалізувати диференційований підхід у навчанні. Такий підхід створює сприятливі умови для розвитку курсантів відповідно до їх здібностей і можливостей, особливостей їх психічного розвитку й характеру.

Диференціація навчання пов'язана з наявністю системи взаємопов'язаних програмних вимог, методів, прийомів, засобів і організаційних форм навчання, поєднання та інтеграцію аудиторної та позааудиторної діяльності, в основі якої лежить створення сприятливих навчальних умов для розвитку курсантів з різним рівнем підготовки та різними здібностями.

Фахова підготовка майбутніх юристів у Запорізькому юридичному інституті - злагоджений процес, що починається ще з відбору на навчання. Так, психологи інституту разом з філологами проводять співбесіду з абітурієнтами на готовність їх служити в органах внутрішніх справ і отримати професію слідчого. До того ж оцінюється їх здатність

логічно мислити й критично оцінювати свої здібності щодо майбутнього навчання.

Для виявлення рівня підготовки курсантів з мови на початку навчального року проводиться тестування, що дає змогу диференціювати їх за рівнем вхідних знань з метою формування груп курсантів, що повинні вивчати мову у розширеному обсязі. Для них передбачено проведення додаткових занять, індивідуальна робота в межах обсягу годин, відведених для позааудиторної роботи. Метою такої роботи є формування у цієї категорії курсантів тієї системи базових знань, умінь та навичок, яка необхідна для ефективного засвоєння навчального матеріалу дисципліни «Українська мова за професійним спрямуванням».

Оскільки навчальний план підготовки фахівців передбачає скорочення аудиторних годин і відповідно збільшення годин на самостійну роботу, значна частина позааудиторної роботи покладається саме на тих курсантів, що виявили недостатній рівень сформованості знань з державної мови, отриманий у середній школі.

Досвід використання подібної практики засвідчує позитивне сприйняття її самими курсантами й покращення у них рівня знань з української мови, а принцип змагальності навчального процесу, що покладений в основу модульно-рейтингового навчання, сприяє підвищенню мотивації курсантів до вивчення дисципліни «УМПС». Використання принципу диференціації навчання не залишає осторонь і тих курсантів, чий рівень знань є достатнім, але які виявляють бажання поглиблювати його. Таким курсантам під час виконання самостійної та індивідуальної роботи пропонуються завдання, спрямовані на розвиток критичного мислення, науково-дослідної діяльності, розв'язання проблемних ситуацій тощо.

Висновки. Отже, здійснений аналіз підходів до організації навчання мови у вищому юридичному навчальному закладі свідчить про те, що мовленнєва підготовка курсантів-правників як невід'ємна складова професійної підготовки потребує певних змін та вдосконалення. Як показує практичний досвід, застосування компетентнісного, особистісно орієнтованого, технологічного ПІДХОДІВ у вищій освіті передбачає особливу організацію педагогічного процесу вищого навчального закладу. У процес навчання включаються проблемні ситуації, завдання, способи і технології розв'язання яких відповідають профілю майбутньої професійної діяльності курсантів і розв'язання яких сприятиме набуттю ними досвіду організаторської, управлінської, комунікативної діяльності. Таким чином, посилюється практичний, міжпредметний, прикладний аспект освіти. У зв'язку з цим на викладачів покладається важливе завдання: бути готовими до змін, активної діяльності, а також сприяти розвитку ініціативності й індивідуальності самих курсантів.

Упровадження інноваційних технологій навчання, особистісно орієнтованого, компетентнісного підходів до викладання мов здатне значно підвищити якість мовленнєвої підготовки курсантів вищих юридичних закладів освіти, сформувати мовнокомунікативну компетентність майбутніх правників та їх готовність до професійної діяльності. Подальші розробки у цьому напрямі вбачаються нами у застосуванні контекстного підходу до організації навчання мовних дисциплін.

Література

1. Андрущенко В.П. Пріоритети для освіти XXI століття / В.П.Андрущенко // Вища освіта України.-Ns 3 (додаток 1).-2009.-Тематичний випуск «Педагогіка вищої школи: методологія, теорія, технології».-К.: Гнозис, 2009.-630с.
2. Зимняя И.А. Ключевые компетенции - новая парадигма результата современного образования [Электронный ресурс] // И. А.Зимняя // Интернет-журнал «Эйдос». - 2006. - 5 мая. - Режим доступа до журн.: <http://www.eidos.ru/journal/2006/0505/htm>.
3. Зимняя И.А. Педагогическая психология: учеб.пособие / Ирина Алексеевна Зимняя. - Ростов н/Дону: Изд-во «Феникс», 1997.-480с.
4. Кремень В.Г. Освіта і наука в Україні - інноваційні аспекти. Стратегія. Реалізація. Результати / Василь Григорович Кремень.-К.: Грамота, 2005.-448С.
5. Любашенко О.В. Лінгводидактичні стратегії проектування процесу навчання української мови у вищій школі: монографія / Олеся Вадимівна Любашенко.-Ніжин: ТОВ «Видавництво «Аспект-Поліграф»», 2007.-296с.
6. Педагогіка вищої школи: Навч. посіб. / [З.Н.Курлянд, Р.І.Хмельюк, А.В.Семенова та ін.]: за ред З.Н.Курлянд. -[3-тє вид., перероб. і доп.] -К.: Знання, 2007-495с.

УДК 378.016:787

АНДРЕЙКО О.І.

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ ВИКОНАВСЬКОЇ МАЙСТЕРНОСТІ МУЗИКАНТА-ІНСТРУМЕНТАЛІСТА

Анотація. В статті розглядається проблема трансформації процесу становлення професійної діяльності музиканта, і у зв'язку з цим автор подає комплекс інноваційних методів, що сприятимуть формуванню виконавської майстерності інструменталіста.

Ключові слова: професійна рефлексія, виконавська майстерність музиканта, творча регуляція виконавського процесу.

Аннотация. В статье рассматривается проблема трансформации процесса становления профессиональной деятельности музыканта, и в связи с этим автор представляет комплекс инновационных методов, которые содействуют формированию исполнительского мастерства инструменталиста.

Ключевые слова: профессиональная рефлексия, исполнительское мастерство музыканта, творческая регуляция исполнительского процесса

Annotation. In the article observe the problem of transformation the process of settling professional activity musician and in this connection author present to complex of innovative methods, which promote the forming performance skill of instrumentalist.

Key words: professional reflexion, executives skill musician, creative regulation of executives process.

Теорія формування виконавської майстерності увійшла в музичну педагогіку наприкінці ХХ сторіччя як новий напрямок наукових досліджень. Актуальним стало теоретичне обґрунтування процесу формування виконавської майстерності як цілісної системи знань, складові структури якої потребують цілеспрямованого, ґрунтовного дослідження.

Аналізу теоретичних питань майстерності музиканта-інструменталіста присвячені праці Ю.Бая, Л.Баренбойма, М.Берляничка, Г.Нейгауза, Б.Гутнікова, М.Давидова.

Формування виконавської майстерності пов'язане з проблемами розвитку художньо-творчого потенціалу особистості студента, які розглядаються у працях Л.Арчажнікової, В.Біблера, Г.Падалки, О.Ростовського, Л.Хлебникової, О.Щолокової.

На сучасному етапі розвитку музичної освіти актуальності набувають процеси ефективного становлення виконавської діяльності музиканта-інструменталіста.